

Emily Dickinson 712. verse *Because I could not stop for Death (712)*

Rezümé. Emily Dickinson (1830–1886) amerikai költőnő a világirodalom egyik legkivételesebb alkotója, aki egy amerikai városkában fokozatosan visszavonulva a társasági életől, magányosan élt. Szülővárosában írta cím nélküli enigmatikus verseit, csaknem 1800-at, amelyek közül jó néhány külön versformájukkal (suta rímek, az esetlegesen használt nagybetűk, kihagyások és a gyakran előforduló gondolatjelek) egyetemben a remekművek szintjén reprezentálják a költészetet.

Резюме. Эмили Элизабет Дикинсон (1830–1886) – американская поэтесса. При жизни опубликовала менее десяти стихотворений (большинство источников называют цифры от семи до десяти) из тысячи восьмисот, написанных ею. Даже то, что было опубликовано, подверглось серьезной редакторской переработке, чтобы привести стихотворения в соответствии с поэтическими нормами того времени. Стихи Дикинсон не имеют аналогов в современной ей поэзии. Их строки короткие, названия, как правило, отсутствуют, и часто встречаются необычная пунктуация и использование заглавных букв. Многие её стихи содержат мотив смерти и бессмертия.

Emily Dickinson Amherstben, Massachusetts államban született, 1600-ban bevándorolt angol puritánok leszármazottjaként. Édesapja jómódú, tekintélyes ügyvéd, Washingtonban tagja a kongresszusnak. Hét évig az amhersti kollégiumban tanul, melyet csak két évvel azelőtt nyitottak meg a lányok számára, hogy Emily bekerült. Az iskolában angolt, klasszikus irodalmat, latint tanult, mindemellett olyan tárgyakat is tanítottak, mint vallás, történelem, matematika, földrajz. Tizenhét éves korában beiratkozott a Mary Lyon Mount Holyoke Female Seminary-be, de egy év múlva a bátyja, Austin hazahozta, és ezután nem tért többet vissza.

Washingtonba kíséri az apját, és itt ismerkedik meg a neves prédikátorral, Wadsworth tiszteletessel. Ez a találkozás nagyon meghatározó lesz emberi és művészi sorsa tekintetében. Wadsworthöt az egyháza San Franciscóba helyezi át, így a tér is útjába áll a szerelemnek.

Th. W. Higginsonnak, az akkori legtekintélyesebb amerikai folyóirat, az *Atlantic Monthly* szerkesztőjének küldi el verseit, aki nem ismeri fel ED géniuszt, és szabályszerű verselésre biztatja a kötött formához csak jelzésszerűen alkalmazkodó költőt.

ED életében meg volt fosztva a publikálás lehetőségeitől. Csak néhány (kb. 7–10) verse jelent meg, azok is névtelenül, vagy az ő tudta nélkül. ED halála után (1886-ban halt meg vesegyulladás következtében) Higginson mégis megjelentette egy válogatást, egy 115 költeményből álló antológiát. Az első kiadást 1891-ben egy újabb válogatás követte, 1894-ben levelezése egy része, 1896-ban újabb

* PhD; A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológiai Tanszékének tanára.

versgyűjtemény került kiadásra. Ezután hosszú szünet következett 1945-ig, mikor is 666 eddig még kiadatlan verssel megkezdődött ED útja a világhír felé. 1955-ben jelent meg összes verseinek kritikai kiadás, és számtalan vele foglalkozó tanulmány.

ED saját, elemi erejű költői nyelvet teremtett. Állandó témái: természet, érzélem, öröklét, halál. Költészetében nagyon gyakran előforduló szó a halál. A 712. versében a Halál egy tisztelettudó és figyelmes lovag alakjában kocsikázni viszi a hölgyet, aki a versben az egyes szám első személyű beszélő:

Because I could not stop for Death (712)

*Because I could not stop for Death –
He kindly stopped for me –
The Carriage held but just Ourselves –
And Immortality.*

*We slowly drove – He knew no haste
And I had put away
My labor and my leisure too, k
For His Civility –*

*We passed the School, where Children strove
At Recess – in the Ring –
We passed the Fields of Gazing Grain –
We passed the Setting Sun –*

*Or rather – He passed Us –
The Dews drew quivering and chill –
For only Gossamer, my Gown –
My Tippet – only Tulle –*

*We paused before a House that seemed
A Swelling of the Ground –
The Roof was scarcely visible –
The Cornice – in the Ground –*

*Since then – 'tis Centuries – and yet
Feels shorter than the Day
I first surmised the Horses' Heads
Were toward Eternity –*

*Mert nem vártam meg a Halált –
Hát megvárt engem Ő –
Ketten ültünk a Lovaskocsin –
Meg az Örökidő.*

Lassan hajtottunk előre – Ő nem siet –
 És mert szépen szólt velem
 Vonzó társaságáért
 Hagytam Munkám és Pihenőm –

Iskolát hagytunk el – ahol a szünetben Kölykök
 Verekedtek, birkóztak – a Ringben –
 Elhagytuk a Ránkbámuló Mezőt –
 Elhagytuk a Lebukó Napot –

Vagy – Ő hagyott ott Minket –
 A Harmat remeg és hidegül –
 Ökörnyál a Köpenyem
 A Sálam – csak Tüll –

Megálltunk a Háznál
 Duzzanatnak tűnt a Talajon –
 Alig láttuk a Tetőt –
 A Párkány – halom –

És telnek az Évszázadok –
 Gyorsabban, mint a nap –
 Látom, hogy a Lovak Feje
 a Végtelenbe mutat –

(Nyersfordítás G. István László fordításának felhasználásával)

A versindító szituáció tehát egy könnyed, gáláns találkozás, csak éppen a nagybetűs Halállal. Nem illik fiatalemberre várni, várjon inkább ő – de ha már lovaskocsin jött érte (és van kedve vele menni), a lírai én felhagy minden tenni-valóval, és enged a meghívásnak. ED nőies érzéssel megfosztja félelmet keltő alakjától a Halált, aki ugye mindenkit megvár.

A kocsin nemcsak ketten vannak, hanem harmadikként jelen van az „Immortality” (ED gyakran használ a verseiben görög-latin jövevényszavakat), azaz a Halál ellentéte: a Halhatatlanság, az Örökidő. ED már a szóban forgó meg-személyesített fogalmakkal a metafizikai tér-idő felé nyitja költeményét.

Lassú, kényelmes tempóban haladnak, a Halál itt kellemes társaság. A harmadik versszak három színhelye szimbolikus: az „Iskola” jelzi a gyerekkort, a reggelt, odaérthetjük még a tavaszt is, a „Mező” lehet a felnőttkor, a dél, a felnőttkor, a nyár jele, a „Lebukó Nap” utalhat az öregkorra, az estére, az ősze is. Egy emberi életutat jár be a lovaskocsi. A negyedik versszak első sorában az aktivitás és a passzivitás bizonytalansága kerül előtérbe: őket hagyta el a Lebukó Nap, vagy ők hagyták ott? Hasonlóan az első versszak nyitó sorához: ő ér el valahova vagy őt várják meg? Ő hagy ott valamit vagy őt hagyják ott?

A negyedik versszakban a hűvös reszketés és a fátyolruha rituálisan jelzi a haldoklást, a halál beálltát. A túll egyszerre lehet keresztelői, esküvői és temetési viselet, így megint hangsúlyt kaphat a harmadik versszakban említett hármasság. Az ötödik versszakban szereplő, földből kidagadó ház a sírhintő képe. A lovaskocsi megpihen anélkül, hogy bárki kiszállna – a sír csak átmeneti állomás. A Lovak feje a Végtelen felé mutat.

A vers hangneme egyszerre játékos, ironikus, nőies, bölcselkedő és félelmetes.

Az angol szövegben három ige kap hangsúlyos szerepet: a „stop”, a „pass” és a „pause”, ezek mentén bomlik ki a végesség és végtelenség dinamikája: „Because I could not stop for Death / He kindly stopped for me” (’mivel nem tudtam megállni’, ’nem értem rá’, ’a Halál megállt a kedvemért’), majd a harmadik versszakban háromszor szerepel a „pass” szó, és a negyedik így indul: „Or rather – He passed us” (’Vagy inkább – Ő hagyott el minket’). Végül az ötödik versszak igéje: „We paused before a House” (’Megpihentünk egy Ház előtt’). A „pass” azért is érdekes, mert behívja a „pass away” (’meghalni’, ’elhunyni’) szó szerkezetet is, a két másik igét pedig a magnókon szereplő „stop”, illetve „pause” gomb jelentésével lehet érzékletessé tenni: a „stop” (’leállítás’) végleges, a „pause” (’pillanatileállító’) átmeneti szünetet jelölhet. (vö.: Kállay G Katalin. *Liget folyóirat*, 2011. 8. sz.)

A gyakori gondolatjelek itt a megkezdett és be nem fejezett gesztusok, amelyek jelzik a vers lélegzetvételt, szakaszokra tagolják a szöveget, esélyt adnak, hogy mi is belépünk a vers által felkínált párbeszédbe, ha sorról sorra együtt mozgunk a lovaskocsival a műalkotás metafizikai térében és idejében.

ED MŰVEI

FRANKLIN, R. W. (ed). 1999. *The Poems of Emily Dickinson*. Reading Edition. Cambridge, Massachusetts: Belknap Press. Franklin, R. W. (ed). 1998.

The Poems of Emily Dickinson. Variorum Edition. Cambridge, Massachusetts: Belknap Press. (három kötetes kritikai kiadás)

FERENCZ GYÖZÖ (szerk.). 1989. *Emily Dickinson versei*. Budapest: Európa Könyvkiadó. (válogatás)
KÁROLYI AMY fordításai és tanulmányai. 1978. *Emily Dickinson válogatott írásai*. Magvető Kiadó.